

**POLSKA
WIEŚ
2022**

Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa

POLSKA WIEŚ 2022

RAPORT O STANIE WSI

pod redakcją naukową
Jerzego Wilkina
i Andrzeja Hałasiewicza

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2022

Zespół autorów: Agnieszka Baer-Nawrocka, Jerzy Bartkowski,
Barbara Chmielewska, Mirosław Drygas, Barbara Fedyszak-Radziejowska,
Andrzej Hałasiewicz, Sławomir Kalinowski, Łukasz Komorowski,
Renata Marks-Bielska, Walenty Poczta, Elżbieta Raszeja, Monika Stanny,
Barbara Wieliczko, Jerzy Wilkin, Paweł Wiśniewski, Józef Stanisław Zegar

Recenzent naukowy: prof. dr hab. Marek Kłodziński

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Redakcja i korekta: Bogdan Baran

ISBN 978-83-66849-54-9

doi: 10.7366/9788366849549

Copyright © by Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA),
Warszawa 2022

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część tego opracowania nie może być
kopiowana, powielana ani rozpowszechniana bez uprzedniej pisemnej
zgody FDPA

Prezentowane w raporcie stanowiska merytoryczne wyrażają poglądy
autorów i nie muszą być zbieżne z oficjalnym stanowiskiem FDPA

**Fundacja na rzecz Rozwoju
Polskiego Rolnictwa**

Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

ul. Gombrowicza 19

01-682 Warszawa

www.fdpa.org.pl

e-mail: fdpa@fdpa.org.pl

Publikacja wydana na zamówienie FDPA przez

Wydawnictwo Naukowe Scholar

ul. Oboźna 1

00-340 Warszawa

www.scholar.com.pl

e-mail: info@scholar.com.pl

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1. Zrozumieć i opisać polską wieś – synteza raportu – Jerzy Wilkin	11
Wstęp	11
1.1. Jak zrozumieć i opisać wieś.....	11
1.2. Demograficzny portret wsi	13
1.3. Czynniki i kierunki przemian społecznych na wsi.....	14
1.4. Przemiany w polskim rolnictwie – wzrost produkcji i eksportu, ale niewielka poprawa struktury gospodarstw	16
1.5. Wspieranie rozwoju obszarów wiejskich ze środków Wspólnej Polityki Rolnej UE.....	18
1.6. Co kryje się pod hasłem zazieleniania europejskiej gospodarki i jakie to będzie miało skutki dla wsi i rolnictwa?.....	20
1.7. Z czego żyje wieś?.....	22
1.8. Bieda na wsi – jaka jest i czym spowodowana?.....	24
1.9. Mieszkańcy wsi a polityka.....	25
1.10. Tożsamość krajobrazowa i przestrzenna wsi.....	26
Rozdział 2. Czym jest współczesna wieś? Definicje, klasyfikacje, ewolucja – Barbara Wieliczko	29
Wprowadzenie	29
2.1. Polska wieś w liczbach	29
2.2. Ewolucja w definiowaniu wsi oraz współczesne problemy definicyjne i klasyfikacyjne	33
2.3. Jakiej definicji wsi potrzebujemy?.....	37
Podsumowanie.....	40
Rozdział 3. Podstawowe czynniki przemian ludnościowych na wsi i ich zróżnicowanie przestrzenne – Monika Stanny, Łukasz Komorowski	41
Wprowadzenie	41
3.1. Przyrost naturalny.....	42
3.2. Migracje wewnętrzne.....	50
3.3. Migracje zagraniczne.....	52
Podsumowanie.....	56

Rozdział 4. Sytuacja społeczno-zawodowa, postawy i opinie społeczności wiejskich – Barbara Fedyszak-Radziejowska	67
Wprowadzenie	67
4.1. Sytuacja społeczno-zawodowa, dochody i źródła satysfakcji z pracy mieszkańców wsi i rolników	68
4.2. Styl życia: edukacja i wypoczynek dzieci, korzystanie z Internetu	75
4.3. Opinie o demokracji oraz poczucie wpływu na sprawy publiczne	77
4.4. Stosunek do obecności religii i Kościoła w przestrzeni publicznej oraz aktywność na rzecz własnej parafii	79
4.5. Opinie o obecności Polski w Unii Europejskiej	81
Rozdział 5. Nowe szanse i zagrożenia dla polskiego rolnictwa wynikające z polityki unijnej i sytuacji globalnej – Agnieszka Baer-Nawrocka, Walenty Poczta.....	83
Wprowadzenie	83
5.1. Rolnictwo polskie w gospodarce narodowej	84
5.2. Potencjał produkcyjny i struktura agrarna	86
5.3. Wyniki produkcyjne i ekonomiczne oraz w handlu zagranicznym	89
5.4. Wybrane zmiany w zakresie polityki unijnej i sytuacji globalnej oraz ich konsekwencje dla rolnictwa polskiego.....	93
Podsumowanie	97
Rozdział 6. Doświadczenia Polski we wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków II filara WPR – Mirosław Drygas	99
Wprowadzenie	99
6.1. Ewolucja wsparcia rozwoju obszarów wiejskich w Polsce ze środków II filara WPR w latach 2004–2020.....	101
6.2. Dotychczasowe doświadczenia z wdrażania II filara WPR w Polsce	108
6.4. Pożądane kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.....	113
6.5. PSWPR 2023–2027 a rozwój obszarów wiejskich.....	116
Podsumowanie	117
Rozdział 7. Znaczenie realizacji Europejskiego Zielonego Ładu dla polskiej wsi i rolnictwa – Paweł Wiśniewski, Renata Marks-Bielska	119
Wprowadzenie	119
7.1. Europejski Zielony Ład – główne założenia i obszary polityki	120
7.2. Rola rolnictwa i obszarów wiejskich w osiągnięciu celów Europejskiego Zielonego Ładu	122
7.3. Zrównoważone rolnictwo i system żywnościowy oraz ochrona klimatu na obszarach wiejskich jako elementy Europejskiego Zielonego Ładu	127

7.4. Szanse i zagrożenia dla polskiej wsi i rolnictwa związane z realizacją celów Europejskiego Zielonego Ładu	129
Podsumowanie.....	132

Rozdział 8. Z czego żyje wieś? Źródła dochodów ludności

wiejskiej, ich ewolucja i różnicowanie –

Barbara Chmielewska, Józef Stanisław Zegar 133

Wprowadzenie	133
8.1. Dochody ludności wiejskiej w drugiej dekadzie XXI wieku	134
8.2. Źródła dochodów ludności wiejskiej.....	139
8.3. Znaczenie rolnictwa w kreowaniu dochodów ludności wiejskiej.....	144
Podsumowanie.....	150

Rozdział 9. Ubóstwo i wykluczenie na wsi –

Sławomir Kalinowski 153

Wprowadzenie	153
9.1. Ubóstwo i wykluczenie społeczne – zarys problemów definicyjnych	154
9.2. Ryzyko zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w UE	157
9.3. Ubóstwo i wykluczenie w Polsce	162
Zamiast podsumowania	168

Rozdział 10. Polityka w oczach mieszkańców wsi i rolników, na tle ogólnopolskim, w okresie 2020–2022 –

Jerzy Bartkowski..... 171

Wstęp	171
10.1. Ocena sytuacji politycznej wśród ludności wiejskiej i rolników.....	172
10.2. Przełom w postawach i ocenach politycznych – narastanie pesymizmu	173
10.3. Deklaracje wyborcze Polaków.....	175
10.4. Ocena polityki gospodarczej rządów i stosunek do wyborów prezydenckich	177
10.5. Stosunek mieszkańców wsi i rolników do demokracji jako formy rządów.....	184

Rozdział 11. Tożsamość krajobrazowa i przestrzenna polskiej

wsi – koncepcja i rzeczywistość – Elżbieta Raszeja 187

Wprowadzenie	187
11.1. Tożsamość krajobrazu wsi – specyfika i różnicowanie	189
11.2. Współczesne przekształcenia przestrzeni i krajobrazu wsi	193
11.3. Ochrona krajobrazu wsi – założenia, metody i instrumenty	198
Podsumowanie.....	202

To understand and describe rural Poland: A summary of the Report – <i>Jerzy Wilkin</i>	205
Introduction	205
1. How to understand and describe rural Poland	205
2. Rural Poland – a demographic portrait	207
3. Factors and directions of social changes in rural Poland	208
4. Transformation of Polish agriculture – increasing production and exports, but little improvement in the agrarian structure	210
5. Support to rural areas from the EU's Common Agricultural Policy funds	212
6. What is the meaning of the slogan of 'greening the European economy' and how will it affect rural areas and agriculture?	214
7. What are the means of livelihood in rural Poland?	216
8. Rural poverty – its nature and reasons	218
9. The rural population and politics	219
10. Landscape and spatial identity of rural Poland	220
Autorki i autorzy	223